

**Sociální a kulturní souvislosti
výchovy a vzdělávání**

10. – 12. září 2003
Pedagogická fakulta
Masarykovy univerzity v Brně

Sborník anotací příspěvků účastníků
11. konference České asociace
pedagogického výzkumu

Brno 2003

OBSAH

Na úvod – Jiří Němec	5
Uvítací projev děkana PdF MU v Brně Vladislava Mužíka	7
Anotace referátů v plénu	9
Sekce č. 1: Škola jako kulturní, sociální a výchovná instituce	11
Sekce č. 2: Kulturní a sociální podmínky a organizace a obsah vzdělávání: proměny kurikula	22
Sekce č. 3: Role učitelů a inovace jejich vzdělávání v českém a evropském kontextu	31
Sekce č. 4: Osobnostní rozvoj dětí a mládeže v procesu výchovy a vzdělávání: působení nových kulturních a sociálních vlivů	42
Sekce č. 5: Informační a komunikační technologie ve výchově a vzdělávání: možnosti a limity	52
Sekce č. 6: Celoživotní učení a zájmové vzdělávání: aktivity ve volném čase	57
Sekce doktorandů	63
Na závěr – Jiří Němec	67
Abecední seznam účastníků konference	69

© Paido • edice pedagogické literatury, Brno 2003

156. publikace

ISBN 80-7315-046-8

Na úvod

„Moderní konference se podobá pouti středověkého křesťanstva v tom, že účastníkům umožňuje, aby si dopřávali všech rozkoší a kratochvílí spojených s cestováním, a přitom vypadali jako asketové usilující o své sebezdokonalení. Je sice třeba podstoupit kající cvičení – možná přednést referát a zcela jistě vyslechnout referáty ostatních. Jenže pod tou záminkou cestujete do nových a zajímavých krajů, poznáváte nové a zajímavé lidi, navazujete s nimi nové a zajímavé vztahy, vyměňujete si drby a důvěrnosti (protože historky pro vás omlété jsou pro ně čerstvé a naopak), každého večera se s nimi oddáváte jídlu, pití a radovánkám, a přesto se nakonec vrátíte domů s posílenou reputací seriózního pracovníka. Navíc mají dnešní konferující před někdejšími poutníky tu výhodu, že vydaje jim obvykle hradí – ne-li úplně, pak aspoň zčásti – jejich mateřská instituce – snad nejčastěji – univerzita.“

Svět je malý, říká David Lodge v názvu své knihy a má na mysli především „vzdálenost“ mezi univerzitními profesory a odbornými asistenty, kteří v jeho knize cestují vzdušným prostorem nad zeměkoulí a v různých částech světa pod rouškou vědeckých konferencí zažívají rozmanité radovánky, tváříc se přitom vědecky s noblesou zasvěceného odborníka.

David Lodge jako univerzitní profesor anglické literatury birminghamské univerzity, pedagog, spisovatel, literární kritik a de facto kolega nás zavádí do prostředí nám blízkého, aby s trochou hořké (a přesto komické) ironie ukázal, jací jsme a nebo jací bychom mohli být v roli badatelů, účastníků vědeckých konferencí, pokud bychom se plně oddali světu vědeckých teorií, axiomů, pojmů a výzkumných paradigmat, přes které bychom přestali vidět jeden druhého. Vědecká velikost a přitom lidská malost nepřidá nic na serióznosti výzkumné zprávy ani na mravním profilu osobnosti akademického pedagoga.

Vážení kolegové,

je mi ctí, že Vám alespoň v úvodu naší konference a na stránkách sborníku anotací mohu představit tvůrce nového žánru, tzv. univerzitního románu (campus novel), který vyniká tvořivostí a pestrou zkušeností „akčního vědeckáka“. Fantazijní románový svět autora druhé poloviny 20. století a realita dnešního univerzitního života navozená touto konferencí nabízí analogii nám blízkou, která budiž zpestřením našeho setkání.

Za celý organizační tým konference Vám přeji mnoho inspirujících diskusí, vzájemného poznání a radosti z vlastní interpretace textů a myšlenek, které dnes uslyšíme. Neboť jak říká David Lodge v jednom ze svých příspěvků: „Abychom porozuměli sdělení, musíme je dekodovat. Jazyk je kód. Ale každé dekodování je nové zakódování.“

Jiří Němec

Pozn.: Citace je převzata z knihy: Lodge, D. Svět je malý. 1. vyd. Praha : Odeon, 1988. 407 s.

Vážené kolegyně a kolegové,
dámy a pánové,

vítám Vás na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Považuji za čest pro naši fakultu, že dostala příležitost otevřít druhou desítku mezinárodních konferencí České asociace pedagogického výzkumu (ČAPV).

Děkuji všem, kteří tuto konferenci připravili, a přeji pořadatelům i účastníkům zdárný průběh akce.

Ústředním tématem našeho setkání jsou sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání. V době, kdy vstupujeme do Evropské unie a jsme účastníky významných společenských proměn, je zvolené téma nesporně aktuální. Mělo by přispět k odpovědi na otázku, jaký vliv mají současné společenské změny na výchovu, vzdělávání i osobnostní vývoj dětí a mládeže.

Jsem si vědom, že pedagogika je široký obor zasahující do všech oblastí našeho života. Činnost ČAPV se proto netýká jen školy. Přesto mi dovoluji z pozice děkana pedagogické fakulty položit několik otázek vztahujících se ke škole a učitelskému vzdělávání. Prosím, aby mé otázky nebyly chápány jako kritika, ale pouze jako podnět k zamyšlení či výzva k další činnosti, anebo jako dotazy učitele a řídicího pracovníka, který možná není dostatečně seznámen s aktuálním stavem pedagogického výzkumu.

O jaké otázky jde? Vyplývají z problémů, které v současné době intenzivně řeší vedení většiny pedagogických fakult.

První skupina otázek se vztahuje k pedagogickým dokumentům:

- Ovlivňuje pedagogický výzkum dostatečně tvorbu zásadních dokumentů české vzdělávací politiky?
- Pomáhá pedagogický výzkum vymezovat obsah, rozsah a srozumitelnost těchto dokumentů?
- Ověřuje pedagogický výzkum výsledky uplatnění těchto dokumentů v pedagogické praxi?
- Sjednotila pedagogika svou odbornou terminologií?

Druhá skupina otázek se zabývá vzděláváním učitelů:

- Existuje výzkum, který by komplexně řešil koncepci učitelského vzdělávání z pozice současných společensko-politických i ekonomických požadavků?

- Kdo a na jakém základě vytváří návrhy profilu absolventa učitelství pro jednotlivé stupně škol?
- Odpovídá profil absolventa učitelského vzdělání aktuálním vzdělávacím dokumentům?
- Na základě jakých požadavků je učitelské vzdělávání evaluováno? Opírají se požadavky evaluace o výzkumně ověřené poznatky?

Třetí skupinou jsou otázky týkající se pedagogických výzkumných záměrů:

- Jakým způsobem je pedagogický výzkum v České republice koordinován?
- Jsou pedagogičtí výzkumníci dostatečně informačně propojeni?
- Nezůstává pedagogický výzkum často pouze na úrovni popisu zjištěného stavu?
- Daří se přenášet výzkumné výsledky z oblasti pedagogiky do dalších oborů učitelského vzdělávání?
- Jsou výzkumně ověřené pedagogické znalosti a dovednosti dostatečně respektovány dalšími obory?
- Proč existuje vnímatelné napětí mezi obecnou a oborovou didaktikou?

A konečně zásadní otázka:

- Není možné, aby se koordinace pedagogického výzkumu zřetelně ujala ČAPV?

Pokud mě průběh konference přesvědčí o mé nedostatečné orientaci v současném stavu a výsledcích pedagogického výzkumu, rád přijmu kritiku a přehodnotím své vědomosti i pocity. Budou-li však některé z otázek považovány za podnětné, věřím, že tato konference přispěje k jejich řešení.

Přeji všem účastníkům vstřícnou, pracovní atmosféru, úspěšná vystoupení, přátelské prostředí a toleranci k rozdílným názorům.

Přeji všem příjemný pobyt v Brně, na Masarykově univerzitě, na její Pedagogické fakultě.

Vladislav Mužík
děkan
Pedagogická fakulta
MU v Brně

Anotace referátů v plénu

Sociální a kulturní souvislosti výchovy v „polistopadové“ pedagogice

Blahoslav Kraus

Přelom století je charakterizován řadou závažných proměn v oblasti ekologické, kulturní, vědecké, demografické, politické, informačních technologií, morálky a také závažných procesů, jako je postupující technizace, informační exploze, medializace, materializace života, globalizace, sociální segregace ap., a to vše nemůže zůstat bez odezvy v procesu výchovy a rozvoje osobnosti. Příspěvek je zaměřen se nad těmito souvislostmi.

Učitel – škola – sociální prostředí

Oldřich Šimoník

Na učitelovo pojetí výuky a jeho postoje v pedagogické oblasti má vliv řada různých faktorů. Patří k nim mj. také učitelovo rodinné prostředí, pohled na učitele v působišti školy, v místě bydlišti učitele, pedagogická atmosféra ve škole, postoje veřejnosti k učitelům, obraz učitele v médiích. Dlouhodobé šetření naznačuje, že vliv uvedených faktorů zesiluje. Sdělení se opírá o poznatky získané prostřednictvím písemných výpovědí (dopisů) učitelů, kteří se prováděného šetření dobrovolně zúčastnili.

Implicitní pedagogické znalosti a možnosti jejich výzkumu

Vlastimil Švec

Jedním ze současných světových trendů v oblasti výzkumu učitelského vzdělávání je zkoumání implicitních („tací“) pedagogických znalostí. Jsou to znalosti, které si subjekt osvojuje řešením pedagogických situací, svým charakterem velmi blízkým reálným situacím ve škole. Implicitní pedagogické znalosti, založené na zkušenostech